

Dr Sylwester Kozak

Narodowy Bank Polski
Wydział Nauk Ekonomicznych SGGW
<https://dx.doi.org/10.65748/fiqf-2009-0001>

Prawne i kosztowe aspekty wprowadzenia euro do systemu płatniczego w nowych krajach członkowskich¹

Wprowadzenie

Zapowiadane przez Polskę pełne uczestnictwo w trzecim etapie realizacji Unii Gospodarczej i Walutowej (UGW) i wprowadzenie euro do systemu finansowego stwarzają nowe możliwości rozwojowe dla polskiej gospodarki. Stawiają jednocześnie wyzwania w postaci konieczności przystosowania gospodarki do standardów ekonomicznych i legislacyjnych ustanowionych przez Traktat z Maastricht. Wymagają również organizacyjnego przygotowania się przedsiębiorstw sektora finansowego i niefinansowego do wprowadzenia nowej waluty euro do obiegu gotówkowego i bezgotówkowego. Przeprowadzenie tych zmian wymaga poniesienia kosztów przez wszystkie sektory gospodarki. Dla rozpoznania obszarów odpowiedzialnych za powstanie koszty w podmiotach sektora finansowego, realnego i publicznego, niezwykle cenna wydaje się być analiza aktów prawnych wydawanych przez organa Unii Europejskiej wyznaczających zakres prac dostosowawczych, które powinny wykonać poszczególne instytucje, a także analiza doświadczeń obecnych państw-członków strefy euro.

W literaturze przedmiotu nie istnieje zbyt wiele prac prezentujących prawne aspekty procesu przystępowania państwa członkowskiego do strefy euro (Górska i in., 2008; Kosikowski, 2008; Olszak i Porzycki, 2008; Schafer, 2006) oraz koszty, które pociąga za sobą ten proces dla przedsiębiorstw sektora finansowego (Bitans and Kauzens, 2004; Cabral i in., 2002; Cappiello, 2006; Danthine i in., 2000; Górska i in., 2003; Kozak, 2009, McCauley and White, 1997; Pawłowska i Kozak, 2009; Rehman, 2000) i realnego (Dirschmid i in., 2001; Folkertsma, 2002; Puchalska, 2008), a także instytucji sektora publicznego (European Commission, 2008; Ministerstwo Finansów, 2005). Według wiedzy autora dotychczasowe badania były prowadzone przez nieliczną grupę banków centralnych (Bank of Austria: Hubmer, 1997 i 1999, Dirschmid i in., 2001, Gruber and Ritzbeger-Grunwald, 2005; Bank of Slovakia, 2006; Bank of Slovenia, 2007; ECB, 1999; Narodowy Bank Polski, 2004), instytucji badawczych (Deutsche Bank, 2001; Johnson, 1996) i firm konsultingowych (Bannock Consulting, 2001; Bugie, 1996; Deloitte, 2007; Salomon Brothers, 1996), przy czym większość z nich powstawała w okresie przygotowania lub w trakcie wprowadzania wspólnej waluty przez pierwszych jedenaście państw-członków UGW.

Autor niniejszego opracowania stawia sobie za cel odpowiedź na pytanie, które podstawowe regulacje prawne wyznaczają kierunki prowadzenia prac przy włączaniu euro do obiegu gotówkowego i bezgotówkowego oraz w których obszarach poszczególnych sektorów gospodarki krajowej należy oczekiwać powstawania dodatkowych kosztów. Wyniki tej analizy oraz doświadczenia dotychczasowych członków strefy euro powinny sprzyjać minimalizacji kosztów ponoszonych w trakcie przygotowań do przyjęcia waluty europejskiej przez przedsiębiorstwa sektora finansowego i realnego oraz instytucji publicznych.

W pierwszej części opracowania zarysowano krótką historię utworzenia i pierwszych dziesięciu lat funkcjonowania strefy euro. W drugiej przedstawiono podstawowe akty prawne regulujące proces przygotowania do pełnego uczestnictwa w UGW oraz wprowadzania euro do obiegu

¹ Opinie wyrażone w niniejszym artykule są opiniami własnymi autora i nie stanowią oficjalnego stanowiska instytucji, w których jest zatrudniony. Autor pragnie podziękować dr. Marcinowi Olszakowi z NBP za komentarz i krytyczne uwagi.

gotówkowego i bezgotówkowego. Trzecia część poświęcona jest analizie kosztów z tytułu wprowadzenia euro, które muszą ponieść przedsiębiorstwa sektora finansowego i realnego, a także instytucje sektora publicznego.

Unia Gospodarcza i Walutowa – utworzenie i pierwsze dziesięć lat funkcjonowania

Pierwsze propozycje utworzenia unii walutowej przez państwa członkowskie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej pojawiły się w *Memorandum Marjolina* w 1962 r., a następnie w planie dochodzenia do unii monetarnej sporządzonym dla Rady Europejskiej przez Pierre'a Wernera w 1970 r. Załamanie się w 1971 r. międzynarodowego systemu walutowego z Brenton Woods zaprzepaściło prace integracyjne zapoczątkowane na bazie tego planu. Ponownie idea integracji monetarnej została poruszona w 1979 r., a pierwszym działaniem w tym zakresie było uruchomienie Europejskiego Systemu Walutowego i ustanowienie Europejskiej Jednostki Monetarnej – ECU (ang. *European Currency Unit*). ECU pełniło funkcję jednostki stosowanej w rozliczeniach międzybankowych, wyznaczaniu kursów walutowych, gromadzeniu rezerw walutowych i tworzeniu budżetu Komisji Europejskiej. W ECU denominowano część dłużnych papierów wartościowych emitowanych przez instytucje Wspólnot Europejskich.

Wydarzeniem, które zapoczątkowało proces trzyetapowego tworzenia Unii Gospodarczej i Walutowej było podpisanie w 1986 r. Jednolitego Aktu Europejskiego zobowiązującego państwa członkowskie do ustanowienia wewnętrznego obszaru wolnego przepływu osób, towarów, usług i kapitału. Pierwszy etap realizacji UGW, obejmujący lata 1990–1993, państwa członkowskie poświęciły na ujednoczenie polityki pieniężnej i gospodarczej, co miało w efekcie doprowadzić do powstania paneuropejskiej, wolnej przestrzeni gospodarczej. Zwieńczeniem tych prac było podpisanie w 1992 r. w Maastricht Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, stanowiącego podstawę prawną utworzenia UGW.

Drugi etap realizacji UGW zapoczątkowano w 1994 r. wraz z uruchomieniem Europejskiego Instytutu Monetarne (EIM) we Frankfurcie nad Menem. EIM był prekursorem Europejskiego Banku Centralnego (EBC) i odpowiadał za przygotowanie regulacji prawnych określających warunki wejścia państw członkowskich do UGW oraz przepisów wykonawczych niezbędnych do funkcjonowania systemu bankowego w strefie euro. Etap ten zakończył się w 1998 r. wraz z przekształceniem EIM w EBC i stworzeniem Europejskiego Systemu Banków Centralnych² nadzorującego politykę pieniężną i funkcjonowanie systemu bankowego w strefie euro.

Wprowadzenie 1 stycznia 1999 r. euro do obiegu bezgotówkowego w jedenastu państwach członkowskich³ stanowiło początek trzeciego etapu realizacji UGW. W trakcie okresu przejściowego trwającego do końca 2001 r. ujednoczono systemy obsługi rozliczeń, zaprzestano publikowania krajowych wskaźników – oprocentowań rynku międzybankowego⁴, a zastąpiono je stawkami EURIBOR określającymi stopy procentowe na europejskim rynku międzybankowym. W tym czasie wyprodukowano banknoty i monety, które w drugiej połowie 2001 r. zostały przekazane do systemu bankowego, a następnie wprowadzone do obiegu gotówkowego 1 stycznia 2002 r. W trakcie dwumiesięcznego okresu podwójnego obiegu wycofano dotychczasowe waluty krajowe i zastąpiono je euro. Od 1 marca 2002 r. na obszarze dwunastu państw członkowskich⁵ euro stało się jedynym prawnym środkiem płatniczym, przy czym pozostawiono przez wiele lat możliwość wymiany dotychczasowej krajowej waluty w kasach banków centralnych. Aktualnie po przyjęciu euro w Słowenii (2007), Cyprze i Malcie (2008) oraz Słowacji (2009) strefa euro złożona jest z szesnastu państw członkowskich.

² ESBC składa się z EBC oraz z banków centralnych wszystkich państw Unii Europejskiej, przy czym tylko banki centralne krajów strefy euro mają prawo głosu w podejmowaniu decyzji dotyczących polityki pieniężnej systemu bankowego strefy euro. Tę grupę banków centralnych określa się terminem Eurosystem.

³ Pierwszymi krajami strefy euro były: Austria, Belgia, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Niemcy, Portugalia i Włochy.

⁴ Ważniejszymi stawkami były: FIBOR i PIBOR odzwierciedlające poziom stóp rynku międzybankowego w Niemczech i we Francji.

⁵ W 2001 r. do strefy euro dołączyła Grecja.

Prawne regulacje dotyczące zasad wprowadzania euro

Podstawową normą prawną wyznaczającą zasady funkcjonowania UGW jest Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (dalej określany jako Traktat). Rozdział drugi Traktatu (art. 105–111) reguluje cele i narzędzia prowadzenia polityki pieniężnej, a kolejne artykuły, 112–124, zawierają postanowienia instytucjonalne dotyczące warunków tworzenia unii monetarnej. W załączonym Protokole nr 6 sformułowano Statut Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego. Jedną z najistotniejszych regulacji Traktatu jest art. 121, który wyznacza kryteria, które powinny wypełniać państwa ubiegające się o członkostwo w UGW. Należą do nich:

- kryterium stabilności kursu walutowego – przewidujące, że przez okres co najmniej 2 lat wahania kursu waluty krajowej wobec euro nie mogą przekroczyć $\pm 15\%$,
- kryterium inflacji – przewidujące, że średnia 12-miesięczna rocznych stóp inflacji w danym kraju nie może przekraczać o więcej niż 1,5 p.p. średniej 12-miesięcznej rocznych stóp inflacji z trzech państw członkowskich o najbardziej stabilnych cenach,
- kryterium stopy procentowej – wskazujące, że w okresie jednego roku poprzedzającego moment dokonania oceny przez EBC i Komisję Europejską, średnia długoterminowa stopa procentowa nie może być wyższa niż 2 p.p. od średniej z analogicznych stóp w trzech państwach członkowskich o najbardziej stabilnych cenach,
- kryterium fiskalne – stanowiące, że faktyczny i planowany deficyt sektora publicznego nie może przekraczać 3% PKB, a całkowity dług publiczny nie może przekraczać 60% PKB,
- kryterium zgodności legislacyjnej – przewidujące, że bank centralny posiada instytucjonalną, finansową i personalną niezależność oraz legislacja państwa członkowskiego jest zgodna z przepisami Traktatu i Statutu Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego.

Traktat określił także prawa i obowiązki banków centralnych państw członków UGW oraz zasady ich współpracy z EBC i funkcjonowania w ramach ESBC. Jedną z konsekwencji ustanowienia UGW jest przekazanie przez krajowy bank centralny do EBC uprawnień do prowadzenia polityki pieniężnej, emitowania banknotów oraz utrzymywania i zarządzania rezerwami walutowymi. Procedury te nakładają na kraje wchodzące do strefy euro obowiązek wprowadzenia istotnych zmian w prawodawstwie krajowym, mających formę poprawek do konstytucji⁶ czy zmian odpowiednich ustaw.

Generalne kwestie związane ze statusem prawnym euro, a także jego wprowadzeniem do obiegu bezgotówkowego i gotówkowego zostały zawarte w aktach wspólnotowego prawa wtórnego ustanowionego w latach 1997–1998 (Olszak i Porzycki, 2008). Do fundamentalnych regulacji zalicza się:

- rozporządzenie Rady (WE) nr 1103/97⁷ z dnia 17 czerwca 1997 r. w sprawie niektórych przepisów dotyczących wprowadzenia euro – potwierdza zasadę kontynuacji umów oraz instrumentów prawnych, określa regułę ustalania kursu wymiany walut krajowych wobec euro oraz regułę wyliczania kursu wymiany dwóch walut wyłącznie za pośrednictwem euro. Ponadto ustanawia zasady zaokrąglania kwot powstałych po przeliczeniu na euro do najbliższego euro centa,
- rozporządzenie Rady (WE) nr 974/98⁸ z dnia 3 maja 1998 r. w sprawie wprowadzania euro – reguluje zasady wprowadzania euro do obiegu bezgotówkowego i gotówkowego oraz ustala, że dług państw członkowskich, a także rozliczenia pomiędzy bankami centralnymi będą realizowane w euro. Stanowi również, że w dniu wprowadzenia euro wszystkie instrumenty finansowe wyrażone w walutach narodowych zostaną obligatoryjnie przeliczone na euro zgodnie nieodwołalnym kursem wymiany, a w okresie podwójnego obiegu krajowe

⁶ W przypadku Polski niezbędna jest zmiana art. 198, 203, 204 i 227 Konstytucji RP dotyczących niezależności personalnej i instytucjonalnej Narodowego Banku Polskiego oraz stwierdzających, że wyłącznie NBP realizuje politykę pieniężną, a także zmiana ustaw, m.in. o NBP i prawo bankowe (Olszak i Porzycki, 2008).

⁷ Dz.U. L 162 z 19 czerwca 1997 r.

⁸ Dz.U. L 139 z 11 maja 1998 r.

banknoty i monety będą pełnoprawnymi środkami płatniczymi wyłącznie w obrębie granic danego państwa. Ponadto ustala tryb zastępowania walut narodowych przez euro, zasady emisji banknotów i monet euro oraz procedury zapobiegania przestępstwom prania brudnych pieniędzy,

- rozporządzenie Rady (WE) 1338/2001⁹ z dnia 28 czerwca 2001 ustanawiające środki niezbędne dla ochrony euro przed fałszowaniem,
- rozporządzenie Rady (WE) nr 2866/9810 z dnia 31 grudnia 1998 r. w sprawie kursów wymiany między euro i walutami państw członkowskich wprowadzających euro – określa wartości nieodwołalnego kursu wymiany walut państw przyjmujących euro.

Dla usprawnienia działań związanych z wprowadzaniem nowej waluty do systemu finansowego Komisja Europejska wydawała zalecenia o charakterze fakultatywnym. Spośród wielu rekomendacji trzy zalecenia w największym stopniu odnoszą się do działań prowadzonych w trakcie wymiany waluty krajowej:

- zalecenie Komisji Europejskiej nr 98/286/WE¹¹ z dnia 23 kwietnia 1998 r. w sprawie opłat bankowych za konwersję na euro – zaleca, aby banki komercyjne nie pobierały opłat za wymianę waluty w okresie podwójnego obiegu oraz za denominację kwot na rachunkach bankowych,
- zalecenie Komisji Europejskiej nr 98/287/WE¹² z dnia 23 kwietnia 1998 r. w sprawie podwójnego oznaczania cen i kwot – zachęca przedsiębiorstwa do przedstawiania cen w walucie krajowej i w euro, aby konsumenci mogli stopniowo przyzwyczajać się do nowej waluty, co ułatwi im porównywanie cen tych samych towarów w różnych krajach UGW. Rekomenduje również długość okresu obowiązywania oraz sposoby podawania cen i innych kwot pieniężnych,
- zalecenie Komisji Europejskiej nr 98/288/WE¹³ z dnia 23 kwietnia 1998 r. w sprawie dialogu, monitoringu i informacji w celu ułatwienia przejścia na euro – zachęcające instytucje publiczne odpowiedzialne za wprowadzenie euro do utrzymywania dialogu i stałego informowania osób prywatnych oraz małych i średnich przedsiębiorstw na temat praktycznych aspektów wprowadzania euro,
- zalecenie Komisji Europejskiej nr 2008/78/WE¹⁴ z dnia 10 stycznia 2008 r. w sprawie środków ułatwiających przyszłe przejście na euro – rekomenduje zasady prowadzenia kampanii informacyjnej na temat rozpoznawania banknotów i monet euro, szkolenia kasjerów, zaopatrywania w gotówkę i jej przechowywania w bankach i placówkach bankowych, dostosowania bankomatów i terminali płatniczych oraz zmiany zasad rachunkowości niezbędne do przeprowadzenia ze względu na euro.

Całokształt zagadnień związanych z produkcją i dystrybucją gotówki regulują akty prawne Komisji Europejskiej i Europejskiego Banku Centralnego, spośród których wyróżnić należy:

- rozporządzenie Rady (WE) nr 975/98¹⁵ z dnia 3 maja 1998 r. w sprawie nominalów i parametrów technicznych monet euro przeznaczonych do obiegu – ustala wartości nominalne i specyfikacje techniczne monet euro przeznaczonych do obiegu gotówkowego,
- decyzja Europejskiego Banku Centralnego nr 2001/15/EBC¹⁶ z 6 grudnia 2001 r. w sprawie emisji banknotów euro – wyznacza zasady emisji banknotów euro,
- rozporządzenie Rady (WE) nr 1338/2001¹⁷ z dnia 28 czerwca 2001 r. w sprawie ustanowienia środków niezbędnych dla ochrony euro przed fałszowaniem – określa niezbędne działania dla ochrony banknotów i monet euro przed ich fałszowaniem oraz

⁹ Dz.U. L 181 z 4 lipca 2001 r.

¹⁰ Dz.U. L 359 z 31 grudnia 1998 r.

¹¹ Dz.U. L 130 z 1 maja 1998 r.

¹² Dz.U. L 130 z 1 maja 1998 r.

¹³ Dz.U. L 130 z 01 maja 1998 r.

¹⁴ Dz.U. L 23 z 26 stycznia 2008 r.

¹⁵ Dz.U. L 139 z 11 maja 1998 r.

¹⁶ Dz.U. L 337 z 20 grudnia 2001 r.

¹⁷ Dz.U. C nr 27 z 31 stycznia 2008 r.

ustanawia procedury zbierania i gromadzenia danych związanych z fałszywymi banknotami i monetami oraz dostępem do tych danych,

- wytyczne Europejskiego Banku Centralnego nr EBC/2006/10¹⁸ z 24 lipca 2006 r. w sprawie wymiany banknotów następującej po ustaleniu kursu wymiany walut w związku z wprowadzeniem waluty euro – wyznaczają zasady orazienne i wartościowe limity transakcji wymiany banknotów waluty krajowej na euro,
- wytyczne Europejskiego Banku Centralnego nr EBC/2006/9¹⁹ z dnia 14 lipca 2006 r. w sprawie niektórych przygotowań do wymiany pieniądza gotówkowego – określają sposoby zaopatrzenia wstępnych banków oraz wtórnych firm i gospodarstw domowych, zasady zabezpieczania finansowego pobranej waluty oraz transportu, ochrony i przechowywania gotówki,
- decyzja Europejskiego Banku Centralnego nr EBC/2008/3²⁰ z 15 maja 2008 r. w sprawie procedur akredytacji bezpieczeństwa dla producentów zabezpieczonych elementów banknotów euro.

Dla ułatwienia przeprowadzenia procesu wprowadzenia euro w nowych państwach członkowskich nieznacznie zmodyfikowano procedury akcesyjne, tak aby, nie zmieniając podstawowych kryteriów, wykorzystać doświadczenia nabyte przez pierwsze kraje strefy euro. Jedną z najistotniejszych nowelizacji było zezwolenie na jednoczesne wprowadzenie euro do obiegu gotówkowego i bezgotówkowego zawarte w rozporządzeniu Rady (WE) nr 2169/2005²¹ z dnia 21 grudnia 2005 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 974/98 w sprawie wprowadzania euro. Celem tej zmiany było obniżenia kosztów powstałych w okresie przejściowym, w którym obrót gotówkowy realizowany jest w walucie krajowej, a obrót bezgotówkowy w obu walutach przy zastosowaniu zasady „brak zakazu, brak nakazu”. Choć z jednej strony dowolność wyboru waluty rozliczenia i fakturowania umożliwia przedsiębiorstwom płynne przejście z rozliczeń w walucie krajowej na walutę unijną, to z drugiej strony powoduje powstanie wysokich kosztów operacyjnych, gdyż wszystkie podmioty gospodarcze były zobowiązane do prowadzenia księgowości i systemów księgowych w dwóch walutach, co skutkowało rozbudowaniem systemów informatycznych i podniesieniem kosztów ich opracowania i utrzymania.

W efekcie tej modyfikacji zasad wyznaczania momentu wprowadzenia euro do obiegu gotówkowego i bezgotówkowego nowe państwa członkowskie mogą wprowadzać euro według trzech podstawowych scenariuszy (Schafer, 2006):

- scenariusz z okresem przejściowym (scenariusz madrycki), w którym w pierwszym etapie euro funkcjonuje wyłącznie w formie bezgotówkowej jako zapis księgowy (maksymalnie 3 lata), a następnie jest wprowadzane do obiegu gotówkowego w trakcie okresu podwójnego obiegu, trwającego nie dłużej niż 6 miesięcy,
- scenariusz big-bang zakładający jednoczesne przyjęcie euro do obiegu gotówkowego i bezgotówkowego z zastosowaniem okresu podwójnego obiegu, trwającego nie dłużej niż 6 miesięcy,
- scenariusz big-bang z opcją phasing-out dający dodatkowo, w stosunku do scenariusza big-bang, możliwość stosowania odniesień do waluty krajowej w niektórych dokumentach prawnych i instrumentach finansowych (maksymalnie 1 rok po dacie wprowadzenia euro).

W związku z wprowadzeniem euro jako prawnego środka płatniczego w państwie członkowskim konieczne jest dokonanie odpowiednich zmian w prawie krajowym. Ze względu na wagę i charakter tych zmian przybierają one postać zróżnicowanych aktów prawnych. Doświadczenia państw, które wprowadziły euro po 2004 r., wskazują, że najlepiej pod względem legislacyjnym uregulować te sprawy poprzez jedną zbiorczą ustawę²², określaną mianem ustawy horyzontalnej lub parasolowej (Kosikowski, 2008). Kwestie o charakterze porządkującym polegające na zamianie nazwy waluty z krajowej na euro, czy też kwoty uprzednio wyrażonej w walucie krajowej na kwotę odnoszącą się do euro regulowane są przy użyciu poprawek do odpowiednich aktów prawnych.

¹⁸ Dz.U. L 215 z 05 sierpnia 2006 r.

¹⁹ Dz.U. L 207 z 28 lipca 2006 r.

²⁰ Dz.U. L 337 z 20 grudnia 2001 r.

²¹ Dz.U. L 346 z 29 grudnia 2005 r.

²² Taką technikę legislacyjną zastosowały Słowenia i Słowacja.

Ustawy horyzontalne regulowały najczęściej trzy grupy zagadnień:

- bezpośrednio związane z wprowadzeniem euro,
- nowelizujące przepisy o krajowym banku centralnym,
- nowelizujące inne ustawy szczegółowe.

Horyzontalny charakter tego typu ustawy wynika z faktu, że jednocześnie nowelizuje wiele aktów prawnych²³ (Górska i in., 2008). Do szczegółowych zagadnień poruszanych przez nowe państwa członkowskie w tego typu ustawach należą:

- organizacja i zadania banku centralnego oraz jego niezależność w stosunku do instytucji administracji,
- status i zasady działania nadzoru nad rynkami finansowymi oraz zasady funkcjonowania poszczególnych segmentów sektora finansowego,
- funkcjonowanie giełdy papierów wartościowych w okresie wymiany walut,
- przewalutowanie wartości udziałów, akcji, obligacji i innych papierów wartościowych, a także kapitału zakładowego spółki prawa handlowego i jego podziału pomiędzy udziałowców po denominacji na euro oraz zaksięgowania różnic w kwotach powstałych na skutek przeliczenia wartości kapitału itp.
- tworzenie budżetu, rozliczenia podatkowe, ubezpieczenia społeczne, cła i inne zobowiązania budżetowe w okresie wymiany walut,
- metody prezentowania cen i wystawiania faktur w dwóch walutach w okresie obowiązku podwójnej ekspozycji cen i innych kwot pieniężnych,
- metody przeliczania kwot z waluty krajowej na euro i odwrotnie oraz zaokrąglania kwot powstałych po przeliczeniu,
- zapewnienie o zachowaniu zasady ciągłości umów gwarantującej, że wprowadzenie euro nie zmienia dotychczasowego charakteru umów i innych instrumentów prawnych,
- parametry stanowiące wielkości referencyjne w umowach handlowych, m.in. stawki krajowego rynku międzybankowego na stawkę EURIBOR, indeksy czy kursy wymiany,
- długość obowiązkowego okresu podwójnego obiegu, podwójnej ekspozycji cen, okresu wymiany pozostawionych krajowych banknotów i monet na euro,
- limit dzienny gotówkowej wymiany waluty krajowej (dla zapobieżenia procederowi prania brudnych pieniędzy), a także wielkości kar za wcześniejsze wprowadzenie waluty euro do obiegu.

Kolejną kwestią jest dokonanie technicznych poprawek w aktach prawnych, najczęściej z dziedziny prawa finansowego i handlowego, prawa karnego, cywilnego i administracyjnego, w których konieczne jest zastąpienie kwoty w walucie krajowej odpowiednią kwotą wyrażoną w euro.

Działania tworzące dodatkowe koszty operacyjne w trakcie wprowadzania euro

W zależności od rodzaju prowadzonej działalności przedsiębiorstwa są w różnym stopniu zobligowane do przygotowania się do wprowadzenia euro. Oznacza to, że przynależność danego podmiotu do określonego sektora gospodarki narodowej jest istotnym wyznacznikiem poziomu ponoszonych w tym procesie kosztów. Uzasadnia to przeprowadzenie analizy kosztów wprowadzania euro indywidualnie dla:

- sektora finansowego,
- sektora przedsiębiorstw,
- sektora publicznego.

²³ Zob. ustawa horyzontalna uchwalona w Słowenii: Euro Adoption Act (ZUE) adopted on 26 October 2006 and published on 9 November 2006 in the Official Gazette of RS, No. 114/06.

Sektor finansowy

Sektor finansowy jest podstawowym środowiskiem funkcjonowania waluty euro i z tego też względu w największym stopniu ponosi koszty jej wprowadzenia do systemu rozliczeń płatniczych i finansowania przedsiębiorstw²⁴. Ze wszystkich kategorii przedsiębiorstw tego sektora najwyższy udział w kosztach przypada na banki. Firma konsultingowa Deloitte (2007), przeprowadzając analizę kosztów wprowadzenia euro w Słowenii, wskazała, że duży bank komercyjny ponosi pięćdziesięciokrotnie większe koszty niż duży zakład ubezpieczeń. W Polsce regułą tę uzasadnia również fakt, że banki są najważniejszym ogniwem systemu finansowego, posiadając około 70% jego aktywów²⁵. Zakres działalności banków sprawia, że koszty dostosowawcze są tworzone w dwóch najważniejszych obszarach:

- operacje obrotu gotówkowego,
- operacje obrotu bezgotówkowego.

Wprowadzenie euro do obrotu gotówkowego wymaga poniesienia istotnych kosztów przez banki na przebrojenie sprzętu liczącego i sortującego banknoty i monety, a także na transport i przechowywanie nowej waluty oraz wycofanie z obiegu dotychczasowej krajowej waluty. Ponadto, tak częste przemieszczanie gotówki wymaga ochrony fizycznej oraz ubezpieczenia finansowego. Istotnym czynnikiem kosztowym jest również konieczność okresowego zwiększenia obsady kasjerów oraz wydłużenia ich czasu pracy. Dotychczasowe doświadczenia krajów strefy euro wskazują, że największe koszty przyjęcia euro powstają w okresie czterech ostatnich miesięcy roku bezpośrednio poprzedzającego dzień wprowadzenia euro do obiegu gotówkowego oraz w pierwszych tygodniach okresu podwójnego obiegu.

Koszty modernizacji urządzeń obsługujących obrót gotówkowy wiążą się z koniecznością przebrojenia bankomatów i wpłatomatów oraz wyposażenia kas bankowych w urządzenia do obsługi euro. Z tego też względu przy doborze nominałów banknotów euro wprowadzanych w pierwszym etapie do obiegu bierze się pod uwagę dwa główne czynniki:

- poziom cen na danym rynku po ich denominacji w euro i związana z tym częstość stosowania niektórych nominałów banknotów,
- zbieżność wymiarów z wymiarami dotychczasowych banknotów.

Czynniki te powodują, że w pierwszych tygodniach do obiegu wprowadzane są wyłącznie dwa lub trzy nominały banknotów euro z grupy najniższych nominałów oraz o wymiarach najbardziej zbliżonych do banknotów wycofywanej waluty krajowej. W trakcie wprowadzania euro na Słowacji, w pierwszych tygodniach obieg gotówkowy zasilany był banknotami o dwóch nominałach – €10 i €20 (zob. tab. 1). Taki system ułatwia bankom stopniową adaptację urządzeń liczących i sortujących w kasach i bankomatach oraz umożliwia w sposób płynny dostosowanie ich do obsługi pozostałych nominałów nowej waluty.

Tab. 1. Podstawowe nominały banknotów euro skierowanych do obiegu na początku 2002 r.

Kraj	Nominały euro	Kraj	Nominały euro
Austria	10, 100	Holandia	5, 10, 20, 50
Belgia	5, 20, 50	Irlandia	5, 10, 20
Finlandia	20, 50	Luksemburg	20, 50, 100
Francja	10, 20, 50	Niemcy	5, 10, 20, 50
Grecja	5, 10, 20, 50	Portugalia	5, 10, 20, 50
Hiszpania	10, 20, 50	Włochy	10, 20, 50

Źródło: Gruber and Ritzberger-Grunwald, 2005, s. 68.

Dla obniżenia obciążeń banków komercyjnych z tytułu wprowadzania euro niektóre banki centralne refundowały bankom komercyjnym część kosztów transportu i przechowywania nowej

²⁴ W analizie nie będą uwzględniane koszty ponoszone przez bank centralny na wyprodukowanie i dystrybucję banknotów i monet euro.

²⁵ Dane z *Raportu o stabilności systemu finansowego*, Narodowy Bank Polski, czerwiec 2008.

i wycofywanej waluty. Odnosiło się to szczególnie do monet, których zaopatrzenie wymagało wielokrotnych transportów, a przechowywanie – dużych przestrzeni skarbcowych (zob. przypadek Belgii i Holandii – tab. 2). Charakterystyczny system premiowania banków komercyjnych przyjął niemiecki Bundesbank, który uzależnił wysokość refundacji od długości okresu przechowywania nowej waluty. Skalę procesu wymiany walut odzwierciedla fakt, że w styczniu i lutym 2002 r. do banków komercyjnych skierowano ok. 7,5 mld sztuk banknotów euro o wartości 248,9 mld euro oraz ok. 35,8 mld sztuk monet o wartości 11,5 mld euro. W tym samym czasie banki komercyjne, według stanu na koniec 2001 r., miały do zebrania i wycofania z obiegu ok. 116 mld sztuk monet walut krajowych o łącznej wartości 16,3 mld euro (ECB, 2002).

Tab. 2. Refundacja dokonana przez banki centralne na rzecz banków komercyjnych za transport i przechowywanie oraz wycofywanych banknotów i monet w trakcie wymiany walut na przełomie lat 2001/2002.

Kraj	Wielkość refundacji
Niemcy	3,6% wartości banknotów euro przekazanych we wrześniu 2001 r. 2,4% wartości banknotów euro przekazanych w październiku 2001 r. 1,2% wartości banknotów euro przekazanych w listopadzie 2001 r.
Belgia	0,01 euro za przekazany 1 banknot euro 0,50 euro za przekazany 1 worek monet euro zwrot kosztów sortowania i transportu wycofywanych monet belgijskiej waluty
Holandia	6% wartości wycofywanych monet waluty holenderskiej zwrot kosztów transportu wycofywanych monet holenderskiej waluty
Irlandia	0,1% wartości wycofywanych banknotów waluty irlandzkiej 4,44 euro za 1 worek wycofywanych monet waluty irlandzkiej
Portugalia	0,035 euro za przekazany 1 banknot euro
Hiszpania	2,444 euro za 1 tys. szt. przekazywanych monet 7,322 euro za 1 tys. szt. przekazywanych banknotów euro

Źródło: ECB, 2002, s. 17–18.

Kolejne obciążenie dla banków wynika z konieczności prawnego zabezpieczenia banknotów i monet euro pobranych z banku centralnego w ramach zaopatrzenia pierwotnego przed dniem oficjalnego wprowadzenia euro do obiegu. Zgodnie z wytycznymi Europejskiego Banku Centralnego w sprawie zasad wymiany walut, banknoty i monety euro pozostają własnością banku centralnego. Pobierając w trakcie nową walutę, banki zobowiązane są do przekazania zabezpieczenia finansowego w formie papierów wartościowych lub innych kwalifikowanych aktywów²⁶. W ten sposób ponoszą straty finansowe, zamrażając okresowo część funduszy przeznaczonych na bardziej dochodową działalność kredytową.

Dodatkowe koszty obsługi kasowej w największym stopniu powstają w okresie podwójnego obiegu walut. W dotychczasowej praktyce czas wprowadzania waluty euro wynosił dwa miesiące w 2002 r., a w przypadku akcesji do strefy euro ostatnich państw został on najbardziej skrócony w 2007 r. w Słowenii do 14 dni i 2009 r. na Słowacji do 16 dni. Należy również pamiętać o przypadku Niemiec, które w 2002 r. dla zaoszczędzenia kosztów operacyjnych całkowicie zrezygnowały ze stosowania podwójnego obiegu walut. Konieczność prowadzenia obsługi kasowej w dwóch walutach zwiększa w sposób istotny koszty działania, m.in. wymaga zatrudnienia dodatkowych kasjerów oraz wydłużenia czasu pracy służb skarbcowych, stanowiących bezpośrednie zaplecze obsługi kasjerskiej. Wydłuża to również czas przeprowadzenia operacji płatniczych i zwiększa prawdopodobieństwo popełnienia błędów przez kasjerów. Zgodnie z badaniami ankietowymi przeprowadzonymi przez Komisję Europejską wśród dużych sieci sprzedaży detalicznej, stosowanie w kasach dwóch walut powoduje wydłużenie czasu obsługi klientów o 25–100% (EC, 2008).

²⁶ Guideline of the European Central Bank of 10 January 2001 adopting certain provisions on the 2002 cash changeover, (ECB/2001/1).

Wprowadzenie euro do obiegu bezgotówkowego ma zbliżony charakter w bankach i niebankowych instytucjach finansowych. Przygotowanie systemów rozliczania płatności, obsługi produktów finansowych oraz rejestru operacji do funkcjonowania w wersji dwuwalutowej jest w bankach i instytucjach finansowych źródłem istotnych kosztów operacyjnych. Wielkość tych kosztów wzrasta wraz z podnoszeniem się stopnia złożoności oferowanych produktów finansowych oraz rozległością sieci placówek operacyjnych (Hubmer, 1997). Zasada ta aktualna jest zarówno dla banków, jak i niebankowych instytucji finansowych, m.in. zakładów ubezpieczeń, towarzystw funduszy inwestycyjnych i emerytalnych czy domów maklerskich.

Oprócz specyficznych wyłącznie dla sektora bankowego zadań dostosowawczych polegających na modernizacji systemu rozliczeń płatności i konwersji rachunków depozytowych i kredytowych klientów, wszystkie instytucje sektora finansowego zobligowane są w trakcie wprowadzania euro do wykonania w systemach informatycznych następujących prac:

- modernizacji systemów rejestracji oferowanych produktów finansowych,
- przeszacowania papierów wartościowych własnego portfela inwestycyjnego i zarejestrowanych na rachunkach inwestycyjnych klientów,
- modernizacji systemu internetowej i telefonicznej obsługi klientów,
- generowania dwuwalutowych wyciągów i informacji o stanie kont klientów,
- modernizacji systemu rachunkowości i rozliczeń wewnętrznych.

Poza stopniem złożoności usług finansowych, na wielkość kosztów wprowadzania euro do obiegu bezgotówkowego istotny wpływ ma również długość okresów, w których istnieje obligatoryjny wymóg stosowania dwóch walut. Największe komplikacje i koszty operacyjne wprowadza konieczność dostosowania systemów do wymogów okresu przejściowego, w którym rozliczenia handlowe, a także rachunki bankowe prowadzone są zarówno w euro, jak i w walucie krajowej. Taki system rozliczeń komplikuje funkcjonowanie systemów informatycznych obsługujących dwuwalutowe transakcje. Salomon Brothers (1996) szacuje, że w przypadku banków prowadzenie rozliczeń w dwóch walutach w okresie przejściowym powoduje powstanie dodatkowych kosztów operacyjnych o wartości od 1% do 1,5% dochodów z działalności bankowej.

Kolejnym czynnikiem kosztotwórczym jest wymóg podwójnego prezentowania cen i wszelkich kwot pieniężnych. Rozpoczyna się on niezwłocznie po ustaleniu nieodwołalnego kursu wymiany waluty krajowej wobec euro i trwa do dwunastu miesięcy po dacie wprowadzenia euro²⁷. W tym czasie banki i inne instytucje finansowe zobowiązane są do przeprowadzenia konwersji na euro kwot znajdujących się na rachunkach i kontach klientów. Ponadto wymagane jest powiadomienia klientów o stanach tych kont wyrażonych w euro na ostatni dzień przed dniem przyjęcia euro. Przez cały okres podwójnej prezentacji cen system informatyczny musi generować wyciągi w obu walutach, przy czym przed dniem przyjęcia euro kwoty podawane są w walucie krajowej i dodatkowo w euro, a po przyjęciu euro w odwrotnej kolejności. Choć przewalutowanie rachunków bankowych klientów indywidualnych i małych przedsiębiorstw nie jest skomplikowaną operacją, to konwersja rachunków dużych przedsiębiorstw może stwarzać większe problemy. Wynika to z faktu, że duże korporacje posiadają wiele zaprogramowanych wcześniej zleceń, rozliczeń z kontrahentami handlowymi i innymi bankami (Gruber, 2005).

We wszystkich placówkach sektora finansowego, a przede wszystkim w bankach, w okresie podwójnego obiegu klienci mogą dokonywać płatności w kasach przy użyciu obu walut. Rejestracja takich operacji wymaga zastosowania dodatkowych opcji w obsługującym je systemie informatycznym, zwiększając koszt jego wytworzenia i utrzymania. Dodatkowe koszty obrotu gotówkowego rosną wraz z długością okresu podwójnego obiegu. Dla ustalenia optymalnego dla danego kraju wymiaru tego okresu duże znaczenie ma skala wykorzystania kart płatniczych, płatności elektronicznych i obsługi klientów w systemie internetowym i telefonicznym. Zmniejszenie wielkości obrotu gotówkowego w systemie finansowym i skrócenie okresu podwójnego obiegu może nie tylko zredukować koszty systemów informatycznych, ale również zmniejszyć liczbę urządzeń sortujących i liczących gotówkę, transportów z zasilaną i wycofywaną walutą oraz zmniejszyć koszty pracy służb

²⁷ Zalecenie Komisji Europejskiej nr 2008/78/WE z dnia 10 stycznia 2008 r. w sprawie środków ułatwiających przyszłe przejście na euro (Dz.U. L 23 z 26 stycznia 2008 r.).

kasowo-skarbcowych. W przypadku pierwszych krajów strefy euro w celu obniżenia tego rodzaju kosztów banki centralne samodzielnie, jak i poprzez banki komercyjne prowadziły kampanię promującą stosowanie bezgotówkowych form płatności (Gruber i in., 2005).

Analizując kosztowe aspekty procesu wprowadzania euro, nie można pominąć doświadczeń, które polski system finansowy nabył w trakcie denominacji złotego w latach 1995–1996²⁸. Procesy te są w wielu obszarach zbieżne. W trakcie przygotowań do denominacji pieniądza nowe banknoty i monety zostały w czwartym kwartale 1994 r. przetransportowane do placówek Narodowego Banku Polskiego i 18 dużych banków komercyjnych. Podobnie jak w przypadku wprowadzania banknotów euro, w pierwszych miesiącach do obiegu wprowadzono wszystkie nominały monet i tylko trzy najniższe nominały banknotów: 10 zł, 20 zł i 50 zł²⁹. O wyborze takiego zestawu banknotów i monet zdecydował fakt ich najczęstszego stosowania w codziennych płatnościach. Pozostałe dwa nominały banknotów, 100 zł i 200 zł, wprowadzono do obiegu dopiero 1 czerwca 1995 r.³⁰

Tempo wymiany nowej waluty było znacznie niższe niż miało to miejsce w przypadku wprowadzania euro. Jednak w ostatnim dniu denominacji, tj. na koniec 1996 r., w obiegu gotówkowym funkcjonowało 96,6% nowych banknotów i 92,4% nowych monet (NBP, 1997), a posiadacze pozostawionej jeszcze starej waluty zachowali prawo do jej wymiany w placówkach banku centralnego do końca 2010 r. Choć bank centralny nie prowadził szczegółowej analizy kosztów operacyjnych, jakie sektor bankowy ponosił w trakcie tej operacji, to wiele doświadczeń zebranych w podsumowującym opracowaniu Narodowego Banku Polskiego może być wykorzystanych w procesie przygotowywania i przeprowadzania wymiany nowej waluty euro (Marski i in., 1998; NBP, 1994).

Sektor Publiczny

W sektorze publicznym najistotniejszym czynnikiem kosztowym procesu wprowadzania euro jest modernizacja systemów informatycznych. Wszystkie jednostki tego sektora muszą przekształcić systemy księgowo i płacowe oraz inne systemy finansowe do rejestracji operacji w euro. W zmianach tych jest uwzględniany wymóg podwójnej ekspozycji cen i innych wartości pieniężnych powodujący, że wynikowe kwoty przedstawiane przez administrację publiczną osobom indywidualnym, przedsiębiorstwom i innym instytucjom są prezentowane w euro i walucie krajowej.

Szczególnie ważnym obszarem modyfikacji systemów informatycznych jest system naliczania podatków, ubezpieczeń społecznych, ceł i innych zobowiązań budżetowych. Złożoność tych procedur wpływa na podwyższenie kosztów informatycznych ponoszonych przez sektor publiczny. Kolejnym czynnikiem przyczyniającym się do powstania dodatkowych kosztów IT jest konieczność przeliczania danych historycznych dla celów prowadzenia analiz i statystyki. W wielu wypadkach zabieg ten wiąże się z modyfikacją zarejestrowanej już sprawozdawczości.

Rodzaje wydatków ponoszonych przez sektor publiczny w trakcie wprowadzania euro mieszczą się generalnie w ogólnym zakresie kosztów, wspólnym dla całej gospodarki. Oprócz modernizacji systemów informatycznych, wprowadzenie euro oznacza konieczność dodatkowej pracy służb finansowych, wydłużenia obsługi kasowej i informacyjnej w urzędach skarbowych, oddziałach ubezpieczeń społecznych i instytucjach pomocy społecznej. Ponadto zastosowanie nowej waluty powoduje również konieczność wymiany formularzy i blankietów dotychczas stosowanych w urzędach państwowych. W działalności indywidualnych instytucji dodatkowym kosztem jest

²⁸ Denominacja została przeprowadzona na mocy ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o denominacji złotego (Dz.U. z 1994 r., nr 84, poz. 386).

²⁹ Zarządzenie prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 29 listopada 1994 r. w sprawie ustalenia wzorów banknotów nominalnej wartości 10 zł, 20 zł i 50 zł oraz wzorów, stopu i masy (wagi) monet nominalnej wartości 1 gr., 2 gr., 5 gr., 10 gr., 20 gr., 50 gr., 1 zł, 2 zł i 5 zł oraz terminu wprowadzenia ich do obiegu (MP z 1994 r., nr 64, poz. 575).

³⁰ Zarządzenie prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 12 maja 1995 r. w sprawie ustalenia wzorów banknotów nominalnej wartości 100 zł i 200 zł oraz terminu wprowadzenia ich do obiegu (MP z 1995 r., nr 25, poz. 306).

m.in. przewalutowanie pracowniczych umów o pracę i kontraktów z podmiotami wykonującymi outsourcing, prace zlecone lub roboty remontowe i inwestycyjne.

Największym kosztem sektora publicznego jest przeprowadzenie publicznej kampanii informacyjnej, szczególnie skierowanej do osób starszych, niepełnosprawnych i mniejszości narodowych. Jej celem jest zapoznanie z praktyczną stroną wymiany walut, m.in. rozpoznawaniem nowych banknotów i monet, metodami przeliczania kwot z i na euro oraz zasadami zaokrąglania kwot powstałych po przeliczeniu. Działania te koordynowane są najczęściej na szczeblu centralnym i finansowane bezpośrednio z budżetu krajowego.

Sektor przedsiębiorstw

W ramach sektora przedsiębiorstw wprowadzenie euro do obiegu gotówkowego i bezgotówkowe w największym stopniu wpływa na działalność handlu detalicznego. Przedsiębiorstwa handlowe muszą dostosować do euro systemy informatyczne, a także systemy ewidencji księgowej i płac. Wymóg podwójnej ekspozycji cen powoduje, że wszystkie oznaczenia cen muszą być wyrażone w euro i walucie krajowej. Zmienia to grafikę opakowań, katalogów reklamowych, ulotek informacyjnych i zestawień ofertowych. W hierarchii ważności jest to po modernizacji systemów informatycznych jeden z najbardziej kosztotwórczych czynników wynikających z wprowadzenia euro.

Istotnym problemem dla przedsiębiorstw handlowych jest zapewnienie sprawnej obsługi kasowej. Jego największe natężenie pojawia się w okresie podwójnego obiegu walut. Przed dniem wprowadzenia euro do obiegu gotówkowego przedsiębiorstwa handlowe szkolą kasjerów pod kątem umiejętności rozpoznawania banknotów i monet euro. W dalszej kolejności przedsiębiorstwa muszą zgromadzić w ramach gotówkowego zaopatrzenia wtórne banknoty i monety niezbędne do wydawania reszty klientom. Firmy handlowe stanowią, oprócz banków i urzędów pocztowych, jeden z podstawowych kanałów wprowadzania nowej waluty do obiegu gotówkowego. Istnieje bowiem zasada, że w okresie podwójnego obiegu klienci mogą płacić walutą krajową, natomiast reszta wydawana im jest wyłącznie w euro.

Zasilenie się firm handlowych w gotówkę w euro w bankach komercyjnych wymaga złożenia przez nie zabezpieczenia finansowego w postaci papierów wartościowych bądź zablokowania depozytów na rachunkach bankowych. W dalszej kolejności firmy handlowe ponoszą koszty transportu i ubezpieczenia gotówki oraz jej przechowywania i zapewnienia odpowiedniej ochrony we własnych placówkach.

Kolejnym kosztem obiegu gotówkowego w firmach handlowych jest zwiększona okresowo obsada kasjerów i dodatkowe wyposażenie stanowisk kasowych. Realizacja tych zadań wiąże się najczęściej ze zwiększonym zatrudnieniem lub wydłużeniem czasu pracy kasjerów – zgodnie z badaniami Komisji Europejskiej czas wykonywania tej samej operacji kasowej w opcji dwuwalutowej zwiększa się o 25–100%. Wysoka konkurencja sprawia, że firmy handlowe nie mogą sobie pozwolić na wydłużenie czasu obsługi klientów. Wprowadzenie euro do obiegu gotówkowego wymaga również zakupienia nowych urządzeń do liczenia i przechowywania banknotów i monet.

Druga grupa najsilniej dotknięta wymianą waluty to firmy utrzymujące sieci automatów sprzedających żywność oraz inne dobra i usługi. Postępująca automatyzacja sprzedaży sprawia, że jest to istotny czynnik kosztowy dla całego sektora przedsiębiorstw. Za pośrednictwem automatów sprzedawane są słodczyce, napoje, ciastka, bilety, paliwo samochodowe, a także wnoszone są opłaty za parkowanie, mycie samochodów, rozmowy telefoniczne i inne. W funkcjonowaniu automatów sprzedających należy oczekiwać nawet kilkudniowej przerwy, niezbędnej dla modernizacji urządzeń rozpoznających banknoty i monety euro.

Dla przedsiębiorstw spoza sektora handlowego wprowadzenie euro nie wiąże się z poniesieniem szczególnie istotnych kosztów. Przedsiębiorstwa są zobligowane do przestrzegania standardowych procedur, które ograniczają się do przewalutowania systemu księgowego i płacowego z waluty krajowej na euro, zapewnienia umieszczania w dwóch walutach kwot końcowych przedstawianych pracownikom, kontrahentom handlowym i urzędowi publicznym oraz zestawień ofertowych. Jednak pomimo pojawienia się w firmach niehandlowych dość ograniczonej kwoty dodatkowych kosztów,

raport firmy Deloitte (2007) wskazuje, że największe problemy z przystosowaniem się do funkcjonowania w strefie euro mogą pojawić się wśród mikroprzedsiębiorców³¹.

Do podobnych wniosków prowadzą też wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród polskich przedsiębiorstw w 2008 r. (Puchalska, 2008). Wskazują one, że firmy oczekują pojawienia się następujących źródeł kosztów związanych z operacją wymiany złotego na euro:

- operacje wynikających z obowiązku podwójnej ekspozycji cen,
- dostosowanie systemów księgowych,
- dostosowania systemów informatycznych,
- przeszkolenie pracowników.

Również w przypadku polskich przedsiębiorstw oczekuje się, że mikroprzedsiębiorstwa poniosą największe, w relacji do rocznej sprzedaży, koszty dostosowania się do euro.

Podsumowanie

Pełne uczestnictwo w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej i wprowadzenie euro do systemu płatniczego stwarza nowe możliwości rozwoju gospodarczego. Wymaga jednak spełnienia przez dany kraj określonych kryteriów ekonomicznych i legislacyjnych. Z kolei przedsiębiorstwa sektora finansowego i realnego oraz instytucje sektora publicznego zobligowane są przystosować swoją organizację działania do wprowadzenia euro do wszystkich systemów ewidencjonujących operacje gospodarcze, rozliczenia podatkowe i rozliczenia wewnętrzne.

W sektorze finansowym największe koszty wprowadzenia euro ponoszą banki. Do najważniejszych z nich należą koszty modernizacji systemów informatycznych, zaopatrzenia się i przechowywania waluty euro oraz wycofania waluty krajowej. Istotnym czynnikiem kosztowym w bankowości jest również przeszkolenie dużej liczby kasjerów do obsługi nowej waluty oraz wydłużenie czasu pracy służb kasowo-skarbcowych w okresie prowadzenia obsługi kasowej w dwóch walutach. Przedsiębiorstwa sektora finansowego mogą czerpać wiele korzyści z doświadczeń nabytych w trakcie wprowadzenia nowej waluty po denominacji złotego w latach 1995–1996. Proces ten jest w wielu obszarach zbieżny z procesem wprowadzania euro, co oznacza, że mechanizmy i plany robocze mogą mieć również podobny charakter.

Sektor publiczny największe koszty z tytułu wprowadzenia euro ponosi w związku z przystosowaniem systemów informatycznych nadzorujących system rozliczeń podatkowych, ubezpieczeń społecznych, celnych i innych zobowiązań budżetowych. Ważnym źródłem kosztów jest kampania publiczna nastawiona na prezentację praktycznej strony wprowadzenia euro. Ponadto podmioty tego sektora zobligowane są do przystosowania swych indywidualnych informatycznych systemów zarządczych ewidencjonujących operacje w walucie krajowej i w euro, a po wycofaniu waluty krajowej wyłącznie w euro.

Koszty wprowadzania euro w sektorze przedsiębiorstw koncentrują się głównie w firmach handlowych i obsługujących sieci automatów sprzedających. Do najważniejszych czynności tworzących dodatkowe koszty można zaliczyć: przystosowanie do euro urządzeń liczących i sortujących banknoty i monety, modernizację systemów informatycznych, tak aby spełniały rygory okresu podwójnej ekspozycji cen oraz wewnętrznych systemów księgowych i płacowych.

³¹ Art. 104. za mikroprzedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych: (1) zatrudniał średniorocznie mniej niż 10 pracowników oraz (2) osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 2 milionów euro lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 2 milionów euro (ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. z 2004 r., nr 173, poz. 1808).

Literatura

- Bank of Slovenia (2007): *Financial Stability Review*, Banka Slovenije, Ljubljana.
- Bannock Consulting (2001): *An estimate of the one-off transaction costs to the UK of joining the euro*, London.
- Bitans M., Kauzens E. (2004): *Impact of the euro adoption on the economy of Latvia*, Bank of Latvia, Working Paper No. 2/2004.
- Bugie S. (1996): *EMU and the banks: costs vs. opportunities*, Standard & Poor's CreditWeek, 13th November.
- Cabral I., Dierick F., Vesala J. (2002): *Banking Integration in the Euro Area*, ECB Occasional Paper Series No. 6.
- Cappiello L., Hordahl P., Kadareja A., Manganelli S. (2006): *The Impact of the Euro on Financial Markets*, ECB Working Paper No. 598.
- Ciszak T., A. Górska, S. Jakubiec, M. Siemaszko (2008): *Pierwsze doświadczenia Słowenii związane z zamianą tołara na euro*, NBP, „Materiały i Studia”, nr 224.
- Danthine J., Giavazzi F., von Thadden E. (2000): *European Financial Markets after the EMU: A First Assessment*, NEPR Working Paper No. 8044.
- Deloitte (2007): *Review of the Slovenian changeover to the euro*. Deloitte Consulting, Brussels, August.
- Deutsche Bank (2001): *The Euro Changeover*, Deutsche Bank Global Markets Research, Economic Special Report, 21 July 2001.
- Dirschmid W., Fluch M., Gnan E. (2001): *Economic Aspects of the Euro Cash Changeover in Austria*, Oesterreichische Nationalbank Focus on Austria No. 2/2001.
- European Central Bank (1999): *Possible Effects of EMU on the EU Banking Systems in the Medium to Long Term*, ECB Special Report.
- European Central Bank (2002): *Evaluation of the 2002 Cash Changeover*, ECB Special Report.
- European Commission (2008): *Preparing the introduction of the euro. A short handbook*, EC Directorate-General for Economic and Financial Affairs.
- Folkertsma C., van Renselaar K.C. and Stokman A.C.J. (2002): *Smooth Euro Changeover, Higher Prices? Results of a Survey among Dutch Retailers*, De Nederlandsche Bank Research Memorandum WP No. 682.E.
- Górska A., Jakubiec, H. Leżańska, M. Siemaszko (2003): *Analiza wpływu wprowadzenia euro na polski system bankowy*, NBP, „Materiały i Studia”, Nr 169.
- Górska A., Lip W., Siemaszko M. (2008): *Prawne i praktyczne aspekty przygotowań Słowacji do zamiany waluty krajowej na euro*, NBP, Warszawa.
- Gruber T. and Ritzbegeer-Grünwald D. (2005): *The Euro Changeover in the New Member States – A Preview*, Oesterreichische Nationalbank Focus on European Integration No. 1/2005.
- Hubmer G. (1999): *Effects of the Euro on the Stability of Austrian Banks*, Oesterreichische Nationalbank Focus on Austria No. 3/1999.
- Hubmer G. (1997): *Impact of the Euro on the Austrian Financial Market*, Oesterreichische Nationalbank, Report of a study carried out within the scope of the OeNB masterplan in preparation for Stage Three of EMU.
- Ingraham Kimberly E.S. (2000): *The economic costs and benefits to the United Kingdom's joining the European Monetary Union*, Duke University, Durham, North Carolina, April, pobrano z: <http://www.econ.duke.edu/dje/2000/ingraham.PDF>.
- Johnson Ch. (1996): *In with the Euro, Out with the Pound*, London, Penguin Books.
- Kosikowski C. (2008): *Prawne aspekty wejścia Polski do strefy euro*, „Państwo i Prawo”, rok LXIII, z. 12 (754).
- Kozak S. (2009): *Analiza kosztów działania oraz dochodów z operacji wymiany walut w sektorze bankowym z tytułu wprowadzenia euro*, NBP, „Materiały i Studia”, nr 235.
- Marski Z. i Biernatowicz W. (1998): *Denominacja złotego (1995–1996)*, NBP, „Materiały i Studia”, nr 75.

McCauley R., White W. (1997): *The euro and European financial markets*, Bank for International Settlements, Working Papers No. 41.

Ministerstwo Finansów (2005): *Integracja Polski ze strefą euro*, Ministerstwo Finansów, Warszawa.

Narodowy Bank Polski (1994): *Informacja prezesa Narodowego Banku Polskiego o stanie przygotowań systemu bankowego do wejścia w życie ustawy o denominacji złotego*, NBP, Warszawa.

Narodowy Bank Polski (1997): *Sprawozdanie z działalności Narodowego Banku Polskiego w 1996 roku*, NBP, Warszawa.

Narodowy Bank Polski (2001): *Narodowy Bank Polski o przygotowaniach do wprowadzenia gotówkowej postaci euro w państwach Unii Gospodarczej i Walutowej*, NBP, Warszawa.

Narodowy Bank Polski (2004): *Raport na temat korzyści i kosztów przystąpienia Polski do strefy euro*, NBP, Warszawa.

Narodowy Bank Polski (2008): *Raportu o stabilności systemu finansowego. Czerwiec 2008*, NBP, Warszawa.

National Bank of Slovakia (2006): *The effects of euro adoption on the Slovak economy*, NBS Research Department.

Olszak M. i Porzycki M. (2008): *Prawne przygotowania do wejścia Polski do strefy euro na tle rozwiązań derogacją przewidzianą w art. 122 Traktatu*, NBP, Warszawa, Opracowanie w ramach „Raportu na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej”.

Pawłowska M., Kozak S. (2009): *Określenie wpływu przystąpienia Polski do strefy euro na efektywność, poziom konkurencji oraz na wyniki polskiego sektora finansowego*, NBP, „Materiały i Studia”, nr 228.

Puchalska K. (2008): *Koszty dostosowawcze oraz korzyści z wprowadzenia euro dla sektora polskich przedsiębiorstw niefinansowych*, NBP, Warszawa, Opracowanie w ramach „Raportu na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej”.

Rehman S. (2000): *Euro Changeover Costs for International Banks*, The George Washington University, The European Union Research Center, Occasional Paper Series.

Salomon Brothers (1996): *What EMU Might Mean for European Banks*, European Equity Research, October 29, 1996.

Schafer T. (2006): *The legal framework for the enlargement of the euro area*, European Commission Occasional Papers, No. 23.